

Motion till riksdagen

1989/90:Jo26

av Sven Erik Lorentzon m.fl. (m)

med anledning av prop. 1989/90:90 om forskning

Inledning

Kunskapen om miljöproblemens komplicerade orsakssamband är, trots betydande forskningsinsatser, ännu inte tillräcklig. För att åtgärda redan uppkomna miljöskador och undanröja nya miljöhot fordras en intensifierad forskning.

Miljöproblemens globala karaktär ställer ökade krav på internationellt samarbete, inte minst inom forskningsområdet. I hela västvärlden pågår för närvarande en snabb utveckling mot ökad miljöhänsyn. Det är av största vikt att Sverige aktivt tar del i detta arbete.

Lagstiftningen måste förändras på ett sådant sätt att miljöskyddet förbättras. För närvarande pågår en översyn av den svenska miljölagstiftningen. Mycket tyder på att de miljörättsliga frågornas betydelse kommer att öka. Vi anser därför att en professur i miljö rätt skall inrättas. På sikt måste de gränsöverskridande luft- och vattenföroreningarna komma under en ökad folkrättslig reglering. Behovet av forskningsinsatser kring den internationella miljö rätten kommer därmed att öka.

Miljö aspekterna har uppmärksammats i allt större utsträckning. Detta gäller inte minst forskningsinsatserna inom de areella näringarnas sfär. Kunskapen om miljö förstöringens inverkan på olika biologiska system måste fördjupas. Forskningsverksamheten vid Sveriges lantbruksuniversitet måste även fortsättningsvis genomsyras av olika miljö aspekter. Detsamma gäller forskningen inom fiskeriområdet.

Forskningsverksamheten i Sverige

Sverige behöver, liksom alla andra länder, en fri forskning. Den fria forskningen skall utgå ifrån det vetenskapliga behovet. Såväl mångfald som kvalitet måste prägla forskningsverksamheten. Vissa av de prioriteringar som regeringen gör i propositionen har tydliga politiska förtecken. I förlängningen finns en risk för att forskningen begränsas och blir ensidig. Det finns också en uppenbar risk att den politiska styrningen resulterar i direkt felaktiga prioriteringar, som aldrig hade gjorts om verksamheten hade vilat på en stabil vetenskaplig grund. Den politiska styrningen av forskningen måste därför minimeras.

För att stärka den fria forskningen föreslår vi att sektorsorganens roll tonas ned till förmån för en förstärkning av fakulteter och forskningsråd. För att förbättra förutsättningarna för forskningen måste rollfördelningen bli tydligare. Utöver forskningsråden erhållers som exempel både skogsstyrelsen och fiskeristyrelsen FoU-medel. Statens livsmedelsverk disponerar medel för viss livsmedelsforskning. Även statens naturvårdsverk och statens energiverk disponerar FoU-medel. Forskningsverksamheten blir på grund av denna rikhaltiga flora av olika organ svår att överblicka. Forskningsverksamheten blir lidande på grund av dessa brister i organisationen. Ytterst är det dock samhället som förlorar: en bättre organisation hade på ett mer effektivt sätt tillgodogjort sig de statliga medlen.

Nödvändiga förstärkningar

I moderata samlingspartiets partimotion angående forskning redogörs för partiets övergripande inställning till den svenska forskningen.

För att kunna driva en framgångsrik forskningsverksamhet fordras ändamålsenlig utrustning. Under de senaste åren har anskaffningen av utrustning till vårt lands universitet och högskolor blivit kraftigt eftersatt. För att råda bot på dessa problem föreslår vi i vår partimotion att 500 milj. kr. anvisas för ersättning och nyanskaffning av utrustning.

I partimotionen föreslås dessutom att ytterligare 50 milj. kr. anvisas för nästa budgetår för inrättande av doktorandtjänster.

En gränslös miljöforskning

Miljöproblemens globala karaktär nödvändiggör ett förbättrat internationellt forsknings-samarbete. Ett utökat kunskaps- och erfarenhetsutbyte på miljöområdet är därför av avgörande betydelse. Runt om i världen pågår ett intensivt arbete för att klarlägga miljöproblemens komplicerade orsakssamband. Betydande ansträngningar görs i de industrialiserade länderna för att finna miljöanpassad teknik och åtgärda redan uppkomna miljöskador. Sverige måste aktivt ta del i detta arbete. EG:s forskningsprojekt – främst EPOCH och STEP – har stor betydelse för miljöutvecklingen i hela Europa. Sverige deltar i dessa projekt. Det är dock värt att notera att Sverige som icke-medlemsland inte får samma inflytande som medlemsländerna i dessa projekt.

Inom EG finns långt framskridna planer på att bilda en europeisk miljö-vårdsorganisation – European Environmental Agency (EEA). Sverige bör enligt vår mening skyndsamt söka medlemskap i EEA.

En rad länder har förändrat sin lagstiftning i riktning mot ökad miljöhänsyn. Det är angeläget att Sverige följer denna utveckling. För att förstärka den miljörättsliga forskningens position anser vi att en professur i miljö rätt skall inrättas.

Den miljöpolitiska utvecklingen visar entydigt att miljöfrågornas inriktning blir allt mer internationell. Förhållandet mellan en nations ansvar för skadliga emissioner och en annan nations rätt i fall av mottagande av miljöskadliga nedfall måste komma under ökad folkrättslig reglering.

Därmed framkommer behovet av kompetens i Sverige i internationell miljö rätt. Regeringen bör förbereda inrättandet av en professur i internationell miljö rätt och återkomma till riksdagen med förslag härom så snart behovet klarlagts och resurserna inventerats.

Mot. 1989/90
Jo26

Internationellt institut för strategiska miljöfrågor

Vi har i tidigare motioner betonat att Sverige aktivt måste följa miljöutvecklingen i omvärlden och dra lärdom av de framsteg som gjorts och görs. Enligt vår mening bör en fristående expertgrupp inrättas, vars syfte skall vara att noggrant följa den internationella utvecklingen på miljöområdet.

Ett internationellt institut för strategiska miljöstudier, INSTRA, har bildats i Sverige. INSTRA drivs i stiftelseform och kommer att samla in och analysera vetenskapliga uppgifter på miljöområdet. Tillskapandet av INSTRA är mycket positivt. Vi anser att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag på hur INSTRA:s verksamhet kan stödjas.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning

Betydelsefulla insatser på miljöforskningens område utförs av stiftelsen Institutet för vatten- och luftvårdsforskning. Finansieringen sker till drygt 50 % av näringslivet och med knappt 50 % av staten.

Nuvarande ramprogram gäller för tiden den 1 juli 1988 – den 30 juni 1991.

Det vore en fördel för riksdagen att ramprogrammets tidsperiod sammanfaller med forskningspropositionens och att en kortfattad beskrivning av IVL:s insatser och planerade forskningsprogram ingår i forskningspropositionen. Enligt vår mening bör nästa ramprogram för IVL därför bli tvåårigt och sträcka sig till den 30 juni 1993 för att därefter återgå till att bli treårigt och sammanfalla med forskningspropositionen.

Markinventering

Reaktorhaveriet i Tjernobyl åskådliggjorde inte bara den undermåliga kärnkraftstekniken och reaktorsäkerheten i Sovjetunionen, utan Tjernobyl visade framför allt att olika miljöskadliga föroreningar kan spridas mycket långa sträckor. Utsläppen från Tjernobyl var lätta att detektera och källan lokaliserad. Det är betydligt svårare att lokalisera källorna till de hundratusentals ton försurande ämnen och andra miljögifter som faller ned över Sverige varje år. En stor del av dessa härrör från utlandet. Som exempel kan nämnas att det 1986 föll ned 330 000 ton svavel i Sverige. Endast 40 000 ton härrörde från inhemska källor. Närmare 40 % av svavelnedfallet i Sverige kommer från Östeuropa. Två tredjedelar av kväveutsläppen kommer från Polen, DDR och Sovjetunionen.

Nedfallet av försurande ämnen och emissioner av andra miljöskadliga föroreningar påverkar givetvis miljön i stor utsträckning. Marken, sjöarna och skogen drabbas liksom alla andra biologiska system. Sedan 1961 har en omfattande markinventering i samarbete med riksskogstaxeringen verkställts av Sveriges lantbruksuniversitet. Naturvårdsverket har ställt medel till förfogande.

1983–1987 utfördes den senaste markinventeringen som omfattade drygt 23 000 provytor.

Genom dessa markundersökningar disponerar Sverige ett unikt material som kan användas i framtiden för att t.ex. undersöka radioaktivitet eller förekomst av olika miljögifter i jorden på olika ställen under olika tider.

De kommande förhandlingarna om gränsöverskridande luftföroreningar inom Europa i FN-organet ECE:s regi kommer att utgå från kritiska belastningsgränser i de skilda länderna. För att fastställa dessa gränser kommer det svenska markinventeringsmaterialet att vara ovärderligt för att internationellt bestämma belastningsgränser för kväve, svavel, tungmetaller etc.

Nästa markinventeringsomgång är planerad att äga rum 1993–1997.

Det är viktigt att redan nu planera medelstillelning för detta viktiga projekt för att på vetenskapligt tillfredsställande sätt kunna följa de förändringar som sker i markmiljön.

Uppföljningen av tidigare gjorda insatser måste ses som en viktig investering för framtida forskning på en rad områden.

Naturvårdsverket bör redan nu få i uppdrag att planera för nästa investering. Detta bör ges regeringen till känna.

Kungliga skogs- och lantbruksakademien

En betydelsefull insats på skogs-, jordbruks- och miljöforskningens område utförs av Kungliga skogs- och lantbruksakademien. Till största delen finansieras verksamheten av Akademiens fonder och av ett mindre statsanslag om 713 000 kr. för budgetåret 1990/91. Statsanslaget finansierar två och Akademiens fonder tre forskartjänster. Det vore rimligt att finansiera samtliga dessa tre tjänster med statsmedel.

Vi föreslår därför att anslaget räknas upp till 1,1 milj. kr. för nästa budgetår.

Skogsforskning

Flera skäl talar för ökade insatser på skogsforskningsområdet, inte minst i södra Sverige. För närvarande pågår uppbyggnaden av ett större sådant projekt i samarbete med SLU och skogsnäringen. Miljöskäl talar för en kraftfull utveckling av denna forskning under 1990-talet.

Det råder politisk enighet om att stora åkerarealer framdeles måste användas till annat än livsmedelsproduktion. Mycket talar för att delar av den areal som varaktigt skall föras ur livsmedelsproduktion kommer att beskogas med olika träslag. Det är angeläget att denna omställning görs på ett förnuftigt sätt och att olika miljöaspekter beaktas. Den nya livsmedelspolitiken kan därför komma att ställa krav på intensifierade forskningsinsatser, inte minst vad det gäller anläggande och skötsel av nybeskogade arealer.

Havs- och fiskeforskning

Den svenska havsforskningen berör stora områden då den svenska kusten och de svenska vattnen sträcker sig från norra Skagerak till Bottniska viken. Förutsättningarna varierar mellan olika områden. Forskningsresultaten kan

därför vara svåra att jämföra. Östersjön med sitt bräckta vatten, vars salthalt avtar ju längre norrut man kommer, har särskilda förutsättningar för liv och arter. Östersjöns stora behov av vattenbyte för att de arter som nu finns skall överleva och reproduceras är klart fastlagt. De stora utsläppen av gifter och föroreningar har även haft en negativ verkan på djur och fiskbestånd och gör det därmed ännu angelägnare att Västerhavet har friskt, rent saltvatten för den förnyelse som krävs av vattnet i Östersjön.

Det krävs därför forskning över hela området. Verksamheten måste samordnas och det internationella samarbetet stärkas.

Det finns i dag marina centra för grundläggande forskning och miljöövervakning. De är knutna till universiteten i Stockholm, Göteborg och Umeå. Regeringen föreslår i propositionen ökade ekonomiska resurser och dessutom medel för nya byggnader vid Askö och Kristineberg. Därutöver bedrivs havsforskning i fiskeristyrelsens regi vid havsfiskelaboratoriet i Lysekil som fått en upprykning genom tillkomsten av nya byggnader.

En bättre samordning av denna forskningsverksamhet skulle innebära stora vinster såväl kostnadsmässigt som arbetsmässigt. Enligt vår mening bör frågan om gemensam huvudman för den forskning som rör processer i öppna havet, miljöförändringar, fiskbestånd och djurliv, utredas.

Den marina forskningens båtbehov har diskuterats och utretts under senare år. Forskningsfartygen borde kunna utnyttjas betydligt bättre om samordningen fungerade bättre. Även om det i dag finns lämpliga båtar som är havsgående och sådana för bruk inomskärs är detta inte tillräckligt. Propositionen tar upp frågan om samarbete med kustbevakningen och utan tvekan kan denna göra insatser vad gäller provtagning och liknande som inte fordrar alltför stora arbetsinsatser. Man får emellertid inte i detta sammanhang förbise att kustbevakningens främsta uppgifter är att övervaka svensk fiskezon och förhindra olaga utländskt fiske samt se till att lagar och fiskeförordningar följs.

En outnyttjad resurs är i detta sammanhang den svenska fiskeflottan, vars erfarenhet och kunnighet borde vara värdefulla för svensk havsforskning.

Det är ganska självklart att havsforskningen är knuten till universiteten. Avvägningen mellan olika forskningsprojekt och nödvändiga prioriteringar bör den som har det övergripande ansvaret göra. Klart är att delvis samma forskning kan bedrivas på flera ställen med olika geografiska betingelser. Den praktiska styrningen av forskningen kan dock ifrågasättas. Detta gäller bl.a. fiskeristyrelsens huvudmannaskap för havsfiskelaboratoriet i Lysekil. Ett statligt verk som har ett visst ansvar för en näring kan lätt missbruka sin ställning och rikta forskningen utan att iaktta den objektivitet som krävs för att forskningsresultaten skall bli trovärdiga och användbara utanför verkets egna intressen.

Enligt propositionen har fiskeristyrelsen inte kunnat finna möjligheter till en samordnad användning av forskningsfartygen, och man har därför inriktat sig på kustbevakningen.

Detta ställningstagande innebär att möjligheten för andra forskare än havsfiskelaboratoriets att utnyttja forskningsfartyget Argos har minskat samt att Lysekilslaboratoriet ej har möjlighet att utnyttja de fartyg som finns

på stationerna Kristineberg och Tjärnö och de övriga batar universiteten förfogar över. Detta förhållande understryker än mer behovet av att samordna forskningen under en huvudman.

Mot. 1989/90
Jo26

Renforskning

Den uppläggnig som propositionen har överensstämmer inte med vårt tidigare förslag om hur renforskningen skall organiseras. Vi vänder oss trots det inte mot propositionens förslag för de närmaste tre åren. Vi förutsätter dock att renforskningen på sikt organiseras så att ett centrum för renforskning kan upprättas.

Eftersom det inte är vare sig möjligt eller rimligt att dimensionera renforskningen på så sätt att denna ensam kan svara för all forsknings- och försöksverksamhet inom området är det naturligt att knyta an till de forskningsresurser som finns inom universitet och högskolor. En väsentlig uppgift för renforskningen blir att utöver egen verksamhet i kontakt med anknyttande institutioner initiera och samordna forsknings- och försöksinsatser av värde för rennäringen.

Vi anser att renforskningen skall lokaliseras till Umeå och Röbbäcksdalen med en fältverksamhet som bygger på dessa ovan angivna förutsättningar. Det synes därför angeläget att riksdagen i samband med behandlingen av den forskningspolitiska propositionen änyo hos regeringen begär att förslag framläggs beträffande renforskningens lokalisering och resurser för forskningen. Det som nu måste till är inte ytterligare utredningar utan utarbetande av ett konkret förslag för att kunna utnyttja den basorganisation och det kunnande på ett antal närliggande områden som Umeå i egenskap av universitetsstad kan erbjuda.

Renforskningen behöver förutom kontorslokaler ett grovlaboratorium och frysutrymme i Umeå – i första hand Röbbäcksdalen. Dessutom behövs för fältverksamheten investeringar i form av fast och mobil utrustning. Det är också nödvändigt med ekonomiska resurser för personal- och resekostnader. Personalkostnaderna påverkas i hög grad av renforskningens lokalisering genom att vissa personalkategorier kan resp. inte kan samutnyttjas. Det gäller laboratoriepersonal, administrativ personal resp. vaktmästeri- och städfunktioner. En lokalisering till Umeå medför genomgående lägre kostnader härvidlag.

Vi föreslår därför att riksdagen redan nu klart uttalar sig för etablerandet av ett centrum för renforskning förlagt till Umeå.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till förbättrad organisation av forskningsverksamheten i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur verksamheten vid det internationella institutet för strategiska miljöstudier (IN-
STRA) kan stödjas.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en professur i miljörett skall inrättas.¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en professur i internationell miljörett.¹]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om löptiden för IVL:s ramprogram.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det framtida behovet av markinventering.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade insatser på skogsforskningsområdet.

6. att riksdagen till *Miljöforskning* för budgetåret 1990/91 anvisar ett med 1 100 000 kr. förhöjt reservationsanslag för finansiering av verksamhet vid Kungliga skogs- och lantbruksakademien i enlighet med vad som i motionen anförts.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en gemensam huvudman för svensk havsforskning samt att denna nya huvudman övertar fiskeristyrelsens roll som huvudman för den forskning som bedrivs vid havsfiskelaboratoriet i Lysekil.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering och resurser för forskning inom rennärningen.

Stockholm den 20 mars 1990

Sven Eric Lorentzon (m)

Jens Eriksson (m)

Ingvar Eriksson (m)

Carl G Nilsson (m)

Ivar Virgin (m)

Mona Saint Cyr (m)

Birgit Henriksson (m)

Hans Dau (m)

Ingrid Hemmingsson (m)

Anders G Högmark (m)

Karl-Gösta Svenson (m)

¹ 1989/90:Ub135

